

НЕАЛАГІЗМЫ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЙ СФЕРЫ, СФЕРЫ КУЛЬТУРЫ І МАСТАЦТВА

Мову нельга лічыць нязменнай, застылай з’явай. Кожная мова праходзіць доўгі шлях развіцця, яна змяняецца, удакладняецца.

Вядома, што ў канцы ХХ пачатку ХХІ стагоддзяў беларускую мову ўзбагаціла вялікая колькасць неалагізмаў. І чалавеку, каб быць кампетэнтным у сучасным грамадстве, разумець мову сродкаў масавай інфармацыі, неабходна знаёміцца з новымі словамі.

Актуальнасць дадзенай работы вызначаецца малой даследаванасцю неалагізмаў беларускай мовы, запазычаных з іншых моў, і накіравана на знаёмства з іх лексічным значэннем маладых людзей.

Мэта: разгледзець неалагізмы беларускай мовы, вызначыць іх тыпы і прычыны ўзнікнення; выявіць і класіфікаваць неалагізмы грамадска-палітычнай сферы і сферы культуры і мастацтва, скласці тлумачальны слоўнік неалагізмаў.

Для дасягнення пастаўленай мэты вырашаю наступныя **задачы:**

- 1) раскрыць паняцце “неалагізмы” праз вывучэнне навуковай літаратуры;
- 2) класіфікаваць неалагізмы па тэматычных групах, вызначыць іх тыпы;
- 3) правесці сацыялагічны дослед і вызначыць узровень разумення неалагізмаў вучнямі гімназіі і дарослымі людзьмі;
- 4) скласці тлумачальны слоўнік неалагізмаў грамадска-палітычнай сферы і сферы культуры і мастацтва.

Прадмет даследавання: неалагізмы беларускай мовы.

Аб’ект даследавання: лексіка беларускай мовы.

“Неалагізмы (ад грэч. *neos* новы і *logos* “слова, паняцце”) – словы або словазлучэнні, якія з’яўляюцца ў мове для называння новых прадметаў, з’яў ці для замены старых назваў прадметаў ці з’яў.

Слова знаходзіцца ў стане неалагізма вельмі непрацяглы час.

Вялікія магчымасці грамадства і дзейнасць сродкаў масавай інфармацыі садзейнічаюць надзвычай хуткаму засваенню новых слоў, іх замацаванню ва ўсіх стылях мовы: *касманаўт, лунаход, радар, лаўсан*.

Існуюць розныя шляхі папаўнення лексікі. Слоўнікавы запас беларускай мовы абнаўляецца шляхам з'яўлення ўласнабеларускіх новых слоў, развіцця новых значэнняў у слоў, якія існуюць у мове.

Іншы шлях папаўнення слоўнікавага запasu беларускай мовы – запазычанне.

Прычыны запазычання: 1) запазычанне слова адбываецца разам з запазычаннем рэчы ці паняцця; 2) абумоўлена імкненнем да замены апісальнай назвы аднаслоўнай; 3) запазычанне абумоўлена ўздзеяннем замежнай культуры, прадыктавана модай на іншамоўныя словы.

Вызначаюцца наступныя віды неалагізмаў: 1) моўныя неалагізмы; 2) лексічныя неалагізмы; 3) семантычныя неалагізмы; 4) аказіяналізмы (аўтарскія неалагізмы).

Класіфікацыя неалагізмаў паводле сферы выкарыстання: грамадска-палітычная, эканамічная (бізнес, банкаўская дзейнасць), спартыўная тэрміналогія, культура і мастацтва, камп'ютар і вэб, прадметы быту, касметалогія.

У “Слоўніку іншамоўных слоў” Булькі А.М. прыкладна 80% слоў запазычаны з англійскай мовы. Словы, якія з'яўляюцца назвамі прадуктаў харчавання, прыйшлі з арабскай, японскай, кітайскай, грузінскай, персідскай, турэцкай моў.

Вынікі апытання паказваюць, што людзі старэйшага пакалення менш знаёмы з новай лексікай, чым моладзь.

Большасці апытаных усё роўна, што ў беларускую мову ўваходзяць іншамоўныя словы-неалагізмы. Можна зразумець і тых, хто лічыць гэты факт адмоўнай з'явай. Сапраўды, у большасці іншамоўных слоў існуюць аналагічныя сінонімы ў беларускай мове: шоу – канцэрт, брыфінг – нарада.

Адным з буйнейшых разрадаў неалагізмаў, запазычаных з іншых моў, з'яўляецца грамадска-палітычная лексіка. Яна характарызуе змены, якія адбыліся ў дзяржаўнай уладзе, адміністрацыйна-кіраўнічым апарате, адлюстроўвае знешнепалітычныя адносіны, дыпламатычныя сувязі з іншымі краінамі. Беларуская лексіка грамадска-палітычнай сферы за апошнія дзесяцігоддзі папоўнілася наступнымі лексічнымі адзінкамі: амбасада, брыфінг, імпрэза, інстытуцыя, імпічмент і інш.

Вялікую па колькасці групу неалагізмаў у сучаснай беларускай мове складае лексіка сферы культуры і мастацтва.

Неалагізмы сферы культуры і мастацтва падзяляюцца на наступныя групы:

1) назвы кірункаў, відаў мастацтва; 2) назвы кірункаў мастацтва – складаныя словы, часткай якіх з'яўляецца корань арт (англ. art

мастацтва); 3) назвы, што прама або апасродкавана належаць да лексікі сферы культуры і мастацтва; 4) назвы, якія адносіцца да сферы музыкі; 5) назвы асоб, некаторыя з якіх абазначаюць паняцці, вядомыя беларускай мове і раней.

Пры вызначэнні неалагізмаў, запазычаных з іншых моў, была заўважана неадпаведнасць фанетыка-арфаграфічнай перадачы некаторых слоў.

Арфаграфічная і граматычная варыянтнасць характэрна для першага этапу пранікнення іншамоўных слоў у беларускую мову. З часам, калі словы замацоўваюцца ў мове, адбудзецца размежаванне лексічных варыянтаў і стабілізацыя нормаў.

Прааналізаваўшы неалагізмы грамадска-палітычнай сферы і сферы культуры і мастацтва, можна зрабіць вынік, што лексіка сучаснай беларускай мовы за апошнія дзесяцігоддзі актыўна папоўнілася неалагізмамі з польскай мовы (амбасада, імпрэза, улётка і інш.), з французскай (асамбляж, ню, пасціш і інш.), нямецкай (кіч, кітч і інш.), італьянскай (біенале і інш.), але найбольш прадуктыўнай мовай-пазычальніцай з’яўляецца англійская мова.

Аднак зварот да неалагізмаў павінен быць стылістычна матываваным. Іх неабходна выкарыстоўваць у адпаведнасці з літаратурна-моўнымі нормаўмі. Калі запазычаныя словы і іх элементы засвойваюцца мовай па сваіх нормах, перапрацоўваюцца па правілах мовы, якая іх бярэ, то гэта сведчыць пра моц, пра творчую актыўнасць гэтай мовы.

Вынікам маёй работы стаў састаўлены мною кароткі тлумачальны слоўнік неалагізмаў грамадска-палітычнай сферы, сферы культуры і мастацтва.

ЛІТАРАТУРА

1. Булыка, А.М. Слоўнік іншамоўных слоў у 2 т. /Мінск: БелЭн, 1999.
2. Булыка, А.М. Слоўнік іншамоўных слоў. Актуальная лексіка / Мінск: ООО “Попурри», 2005.
3. Булыка, А.М. З моў блізкіх і далёкіх, кірункі, віды мастацтва / Мінск: Народная асвета, 1986.
4. Вайнрайх, У. Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования / Киев: Вища школа, 1979. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://www.booksite.ru/fulltext/vainraih/text.pdf>
5. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы (ТСБЛМ) / Мінск: БелЭн, 1996.